

Copyright © Rob Wilkins 2022

First published as Terry Pratchett: A Life With Footnotes in 2022
by Doubleday, an imprint of Transworld Publishers. Transworld Publishers
is part of the Penguin Random House group of companies.

Роб Вілкінс

В 54 Террі Пратчетт: Життя з примітками [Текст] / Роб Вілкінс; переклад з англ.
Ольги Белової. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 592 с.

ISBN 978-966-448-510-1

«Террі Пратчетт: Життя з примітками» — біографія легендарного письменника, автора міжнародних бестселерів, неперевершеного майстра гумористичного фентезі.

На час своєї передчасної смерті Террі Пратчетт працював над ще однією історією: власною. Коли Террі було шість років, його вчитель заявив, що той ніколи нічого не досягне. У шістдесят шість він став одним із найуспішніших письменників Великої Британії, отримавши медаль Карнегі та лицарське звання за внесок у літературу.

Книжку, яку Террі, на жаль, не зміг завершити, написав Роб Вілкінс, його колишній асистент, близький друг і нинішній розпорядник літературної спадщини Пратчетта. Спираючись на власні спогади, а також на розповіді родини, друзів і колег автора, Роб відтворює надзвичайну історію життя Террі — від дитинства до феноменального успіху серії «Дискосвіт» і боротьби з викликами, що принесла хвороба, яку Террі називав «Перешкодньою».

Це глибоко зворушливий літературний портрет сера Террі Пратчетта, життєпис, написаний з особливою теплотою та безпрецедентним розумінням, сповнений кумедних і щемких епізодів, родинних та творчих легенд, які, як сміялися між собою Террі і Роб, «шкода псувати перевітками».

УДК 821.111-94

Cover design by Richard Ogle/TW.
Cover image ©Richard Saker/Shutterstock Editorial

© Роб Вілкінс, текст, 2022
© Ольга Белова, переклад, 2025
© Видавництво Старого Лева,
українське видання, 2025

Усі права застережено

ISBN 978-966-448-510-1 (укр.)

ISBN 9780857526632 (англ.)

Вступ

За п'ять місяців до смерті Террі Пратчетт написав п'ять листів, запечатав їх у конверти та поклав до сейфа у своєму кабінеті з тим, щоб їх було відкрито після того, як він помре. Ось лист, який він адресував мені.

Вілтшир,

4 жовтня 2014

Дорогий Робе,

Отож. Я помер. Були такі дні, коли мені здавалося, що мене вже нема, і все, що мені наразі потрібно, — це тиха прохолодна кімната і трошки спокою, щоб зібрати до купи сплутані думки. Гадаю, я добре попрацював, хоча міг би й краще, але тепер Террі Пратчетт мертвий, і слів більше не лишилося.

Будь ласка, наглянь за Лін. Замов їй ті прикраси відповідно до мого дизайну, скажи, що це від мене, з любов'ю. Обирай їй подарунок на кожне Різдво і день народження. Надсилай квіти. Влаштовуй велику вечерю — щороку, або

частіше, якщо треба, чи якщо є привід для святкування, щоб підняти чарку бренді в пам'ять про мене і наші щасливі часи.

Подбай про бізнес, і зрештою бізнес подбає про тебе. За все, що ти зробив, за все дрібне і за все потужне, за поховання трупів... дякую тобі.

Навчись літати. Зараз же.

І бережи себе.

Щастя!

Террі

Одразу внесу ясність: за ті роки, що я працював із Террі Пратчеттом, не було жодних трупів, які я мусив би ховати. Террі подеколи вкрай дратували люди, і він точно був не з тих (як часто змушені були визнати люди), хто поблажливо ставився до дурочків. Але він ніколи не був аж настільки роздратований. Тож, шановні фанати детективних історій про ексгумацію трупів і розслідування старих нерозкритих справ, — книжка, яку ви тримаєте, не з таких.

Утім, беззаперечно, в житті Террі відбувалося багато всього, і завдяки своїй посаді я мав щастя бути тому свідком і учасником — «дрібного і потужного», цитуючи листа Террі — і я розраховую, що ця книга буде саме така.

І ще одну деталь хотілось би одразу прояснити — на подальших сторінках я спробую поговорити про весь життєвий шлях Террі, а не тільки про ту частину його життєвого шляху, яку ми пройшли разом. І це вже абсолютно точно не спроба поговорити про мій життєвий шлях. Однак мені, імовірно, доведеться на початку коротко зупинитися на тому, хто я такий, як я вперше опинився поряд з Террі і чому взявся писати цю його біографію.

Отож у межах вступу: мене звать Роб Вілкінс, і планувалося, що я буду якоюсь сільською пані. Принаймні десь у такому напрямку Террі думав, якусь таку людину собі уявляв, коли вирішив, що настав час запросити на роботу особистого помічника.

Вона мала би бути з тих пані, що можуть відгукнутися на оголошення у вітрині сільської крамниці: найімовірніше, на пенсії, працювала би кілька днів на тиждень — допомагала з поточними бюрократичними справами, сортувала документи, можливо, доклала руку до форми повернення податків, а якщо вже дуже пощастить — подбала би про те, щоб у кабінетному холодильнику не закінчувалося молоко для чаю, щоб Террі, який постійно забував про це, не доводилося вставати з-за столу і спускатися за ним аж на перший поверх.

А ще вона була б (і це дуже важливо) не з тих, хто захоплюється книжками Террі Пратчетта, інакше б у неї могли виникати питання, чи ще гірше — поради. Чи навіть ще гірше — погляди. Позаяк, без жодного бажання видатися невдячним, такі речі часто відвертають увагу, тобто досягають ефекту, протилежного бажаному.

Той факт, що Террі взагалі замислився про особистих помічників... Ну, гадаю, ми в праві припустити, що це значною мірою на совісті Джиллі Купер. Ці дві блискучі літературні зірки Британії пережили зіткнення поміж канапе на одному з лондонських видавничих заходів, як це часто трапляється з літературними зірками. І впродовж розмови Террі нашорошив вуха, почувши, як Джиллі мимохідь згадує «свою особисту помічницю» — жінку, яку, здається, звали Аманда, що її Джиллі тепло називала «божественною» і «неймовірно

доброю», а ще без вагань проголошувала «найкращою у своїй сфері».

А слід сказати, що Террі, який здебільшого не переймався розкошами матеріального світу, як кожний письменник, все ж мав у душі дух змагання, який було легко зачепити, наче ту фортепіанну струну. Мені видається, що це був один із таких випадків. Якщо авторка таких бестселерів, як «Вершники» («*Riders*»), «Конкуренти» («*Rivals*») та «Мотор!» («*Score!*»), визнає потребу в особистій допомозі, хіба ж із цього не випливає, що й Террі, який станом на той момент вже продав близько 50 мільйонів книжок 29 мовами світу, також потребує особистої допомоги?

Хай там як, панегірики Аманді знайшли відлуння у Террі в душі й лунали там всю дорогу додому, у Вілтшир, яку він долав цілком особисто-безпомічно.

То був 2000 рік. Террі виповнилося 52. Він живе у будинку під Солсбері, який іронічно називає «Літописна садибонька»^{**}, — він був найбільш продаваним автором у Британії, лише нещодавно і дещо неохоче поступився цим званням якійсь письменниці на ім'я Дж. К. Ролінг. Серія «Дискосвіт» налічувала вже 25 романів з майбутнього сумарного доробку в 41 штуку, і він також написав низку книг поза цим всесвітом, серед них — неймовірно успішні роботи для юних читачів. Плідний автор, він, здавалося, і двох

.....
* На час написання, у 2021, загальні продажі становлять десь 100 мільйонів книжок. — Прим. авт.

** Тут Пратчетту йдеться про «*Domesday Book*» — опис більшої частини Англії і Вельсу, складений на замовлення Вільяма Завойовника в XI сторіччі. Вочевидь, Террі натякає, що його «садибонька» увійшла в дуже древні списки нерухомості. — Прим. пер.

хвилин не простраждав від браку натхнення (і тому мав дещо зневажливе ставлення до цього явища і тих, хто на нього скаржився) та видавав на-гора по дві книжки щороку, а подеколи знаходив можливість увіпхнути і третю. Його творчість була шалено популярна, а її повсюдність — легендарна: часто казали, що жоден потяг у Британії не рушить з місця, доки відповідальний персонал не підтвердить, що принаймні один пасажир читає Террі Пратчетта.*

Такий зоряний успіх очікувано додав Террі чимало неписьменницької роботи, і це на додачу до книжкових дедлайнів. Головним чином йшлося про те, що Террі сухо називав «вавторством». Воно, це вавторство, пояснював Террі, має важливі відмінності від роботи письменника. Щобільше, вавторство містить додаткові зобов'язання, що заважають автору писати: у випадку Террі йшлося про два довгі книжкові тури Британією, які він здійснював щороку і які збирали повні зали, а ще закордонні тури, у які він вирушав у своєму чорному фетровому капелюсі, чорній шкірянці від «*Levi's*» і чорних же джинсах «*Hugo Boss*» («Гастролі з презентацією нового альбому», — так він це називав), а також виступи, які Террі, аналогічно вбраний, робив на різних конференціях, форумах і фестивалях. Усі ці заходи на той час починали поглинати дедалі більше його часу та сил.

Але тягар вавторства не полишав Террі і вдома, за його робочим столом. Там він неминуче набував форми

.....
* Також часто казали, що Террі має честь бути найбільш вкраденим автором Британії, це припущення було якось висловлено жартома, і так від нього й не відчепилося. З цього приводу не існує перевіреної статистики, та, хай там як, Террі не був проти. Коли книгу автора можна вкрасти, він вважав, що за книгу вже заплачено. — Прим. авт.

кореспонденції — цілих лантухів листів. Читачі книжок Террі вирізнялися не лише кількістю, а й силою та глибиною прив'язаності до його праці, тож багато хто з них відчував потяг написати йому. А крім цих листів, були ж ще офіційні запити, в яких часто просили про поради чи гроші, або навіть — у випадку найбезпосередніших кореспондентів — і про поради, і про гроші. Ситуація дійшла тієї стадії, коли самого листування в тій формі, що її Террі вважав належною, вистачило би на окремий повний робочий день. Тоді в Террі не лишилося б часу на будь-що інше, хай чим би йому закортіло зайнятися — скажімо, пописати книжку. Чи, у випадку Террі, кілька книжок одночасно. Він любив мати в роботі одразу дві або навіть три, а ще краще — щоб на обрії вже майоріла четверта.

А ще на його столі був телефон, який не припиняв деренчати — люди дзвонили Террі щодо тих книжок, тих турів, тих фестивалів, а також з метою взяти інтерв'ю чи отримати коментар або ж із проханням написати щось до газетного додатка, у розділ, що їх Террі називав «Про мою улюблену ложку». Террі прийшов у писання з журналістських лав — спочатку він писав для газет, а тоді перейшов по інший бік колючого дроту і став пресекретарем; тож за визначенням не був здатен ігнорувати телефон. Пропущений дзвінок — втрачений сюжет. (Журналістський вишкіл Террі багато в чому визначив його підхід до роботи, як ми побачимо далі.)

А вишенькою на цьому торті була сувенірна продукція. На той момент вона вже стала значним джерелом додаткового прибутку, але Террі досі волів давати окремий дозвіл на будь-який із ліцензованих товарів на тему Дискосвіту, від фігурок до свічок, від кухняних рушників до дверних

ручок, від листівок до прикрас. Террі розглядав усі ці речі як продовження того світу, який він створював у своїх книжках; він не хотів, щоб через чийсь недогляд чи занадто вільну інтерпретацію цей світ був би представлений неправильно, адже такий товар став би розчаруванням для його читачів, ба більше, був би не вартий їхніх грошей. Це була благородна позиція, особливо враховуючи те, скільки грошей — «непристоїно грубі гроші», як казав Террі — різні компанії пхали йому в руки, щоб виколупати з них франшизу на Дискосвіт. Однак такі високі стандарти були неймовірно складними в плані адміністрування. Як сказав Террі у своєму інтерв'ю для «Клубу читачів наукової фантастики» у 1996-му: «Якщо у вашого Мікі Мауса відпадуть вуха, це навряд чи потривожить старого доброго пана Діснея. Якщо хтось купить футболку з персонажем Дискосвіту і вона полиняє у пранні, імейл з цього приводу прилетить мені»*.

Тож, одне до іншого, і Террі опинився в точці хиткої рівноваги, де робота на посаді Террі Пратчетта вже заважала йому робити те, що, власне, і означало бути Террі Пратчеттом. Тим часом те, що починалося як, буквально, домашнє виробництво — коли Террі переобладнав одну з менших кімнат в їхньому з Лін будиночку в Сомерсеті і відтак, хай там що, кожного вечора після роботи вистукував по 400 слів на *Amstrad CPC 464* — набирало обертів. Домашня халтура виросла у щось найбільше, на що міг сподіватися

* Чи, як він це сформулював в інтерв'ю з Девідом Ленгфордом для «Енсібл» (*Ansible*) у 1999 році: «Коли відбивається краєчок світлового меча із "Зоряних Війн", Джордж Лукас про це ніколи не почує. Та якщо свічка буде не того кольору, на мене чекають кляті листи». Інша франшиза, той самий сенс, хоча з додатковою лайкою. — Прим. авт.